

УДК 342.9

Олена Калашнікова,
здобувач Київського міжнародного університету

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ У МИТНІЙ СПРАВІ

У статті розглянуто основні міжнародні договори України в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Наголошено, що міжнародні договори України слід розглядати як один із провідних структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Ключові слова: договір, міжнародний договір, система, нормативно-правове-регулювання, інформаційні технології, інформаційні ресурси, митна справа.

Постановка проблеми. Як одну з головних особливостей суспільних відносин із приводу використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі слід розглядати те, що вони виникають і знаходять свій розвиток не тільки в межах нашої держави, а й на міжнародній арені. Саме тому провідне місце в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі будуть посідати міжнародні договори України. Більш того, такі договори відповідно до ст. 9 Основного Закону України слід розглядати як складову частину національного законодавства. Як цілком справедливо з цього приводу зауважує В. О. Гергелійник, у такому разі міжнародні договори, як і всі інші норми права конкретної держави, повинні органічно вписуватися в правову систему та не суперечити конституційним положенням [1, с. 104]. Наведене зумовлює необхідність проведення аналізу міжнародних договорів України в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Стан дослідження. Окремі питання нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі розглядали: С. І. Денисенко, І. Г. Бережнюк, М. І. Смокович, В. О. Гергелійник, Ю. Ф. Кравченко, В. М. Плішкін, О. В. Кохановська, О. Г. Марценюк, М. М. Хміль та багато інших. Однак

науковцями не досить уваги приділялось проблемі визначення місця та ролі міжнародних договорів України в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі

Саме тому **мета статті** – визначити місце і роль міжнародних договорів України в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Виклад основного матеріалу. Натепер можна назвати значну кількість міжнародних договорів України, які входять до складу системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Аналіз їх усіх вимагав би проведення не одного комплексного наукового дослідження. А тому проаналізуємо лише основні з них. При цьому такий аналіз буде здійснено нами з урахуванням назви окремо взятого міжнародного договору як структурного елемента системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі.

Так, як один із провідних видів міжнародних договорів, відповідно до положень яких здійснюється нормативно-правове регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, слід розглядати конвенції. Роз-

глядаючи конвенції як структурні елементи системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, насамперед слід згадати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року [2]. Цей міжнародний правовий акт було ратифіковано Україною шляхом прийняття Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року [3]. Як зауважує М. І. Смокович, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод посідає особливе місце серед нормативно-правових актів у галузі прав людини, оскільки передбачає унікальний інститут контролю за дотриманням державами її вимог – Європейський суд з прав людини [4, с. 153]. У такому разі значення наведеної Конвенції щодо здійснення нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі буде полягати у закріпленні додаткових гарантій захисту прав суб'єктів таких правовідносин. Задля цього було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року, який регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України, а також необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї та впровадження в українське судочинство й адміністративну практику європейських стандартів прав людини [5]. Окрім цього, положення вищенаведеного міжнародного правового акта закріплюють право кожного на свободу вираження поглядів, яке має тісний зв'язок з інформаційними відносинами. Зокрема, це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати та передавати інформацію й ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. Однак здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання

авторитету та безсторонності суду [2]. І хоча в положеннях вищенаведеного міжнародного договору України безпосередньо не йдеться про використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі, в ній закріпленні важливі приписи щодо охорони й захисту основоположних прав і свобод людини, окремі з яких знаходять свій прояв у межах інформаційних правовідносин, що має свій визначальний вплив не тільки на вітчизняне правове поле, а й на весь європейський простір.

Окрім цього, можна виділити й ряд конвенцій, дія яких спрямована на безпосереднє врегулювання суспільних відносин щодо здійснення митної справи, в тому числі використання під час її здійснення інформаційних технологій та інформаційних ресурсів. Так, Митна Конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП 1975 року (Конвенція МДП) від 14 листопада 1975 року була прийнята задля врегулювання міжнародних перевезень вантажів дорожніми транспортними засобами [6]. Україна взяла участь у даній Конвенції, визнала для себе обов'язковими її положення шляхом прийняття Закону України «Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП 1975 року)» від 15 липня 1994 року [7]. Цим міжнародним правовим актом передбачено здійснення операцій МДП, що означає перевезення вантажу від митниці місця відправлення до митниці місця призначення з дотриманням так званої процедури МДП. У межах цієї операції на кожен транспортний засіб або контейнер складається одна книжка МДП [6]. Книжка МДП (Carnet TIR) являє собою документ митного транзиту, що використовується для підтвердження існування міжнародної гарантії сплати митних податків на товари, що переміщуються відповідно до процедури МДП, в межах сум, встановлених національним законодавством і затверджених IRU, на умовах передбачених Конвенцією МДП [8, с. 351]. Зазначимо, що в наведеному випадку категорія «IRU» вживається як скорочення від International Road Transport Union, тобто Міжнародний союз автомобільного транспорту (МСАТ), головна мета функціонування якого – захист інтересів галузі вантажного та пасажирського автомобільного транспорту, організація та сприяння міжнародному співробітництву в інтересах гармонійного та сталого розвитку світової економіки в цілому [9, с. 133].

Відомості про проведення оформлення книжки МДП наповнюють відповідні інформаційні системи, які використовуються в мит-

ній справі. Зокрема, відповідно до листа Державної митної служби України «Про надання роз'яснень щодо оформлення книжки МДП» від 30 липня 2004 року № 25/2-9-19/9485-ЕП відомості про проведене оформлення книжки МДП у строк, що не перевищує однієї доби з моменту оформлення, вносяться митницею до реєстру книжок МДП в ЄАІС Держмитслужби України [10]. Більш детально порядок ведення даної інформаційної технології, використання в її межах інформаційних ресурсів регламентовано на рівні значної кількості адміністративних актів, прийнятих органами доходів і зборів України.

Окреме місце в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі серед досліджуваної групи міжнародних договорів України посідають ті, дія яких спрямована на врегулювання питань щодо здійснення взаємодопомоги. Так, Міжнародною конвенцією про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 року встановлено, що протидія порушенням митного законодавства може бути ефективнішою за умови співробітництва між митними адміністраціями, а також те, що таке співробітництво є однією з цілей даної Конвенції [11]. Положення даного нормативно-правового акта було визнано шляхом видання Указу Президента України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та додатків I, II, III, V, VI, VII, VIII до неї» від 23 травня 2000 року № 699/2000 [12]. У Конвенції встановлено, що обмін інформацією між Договірними Сторонами здійснюється безпосередньо через їх митні адміністрації. При цьому митні адміністрації Договірних Сторін визначають підрозділи або осіб, відповідальних за обмін інформацією, і повідомляють Генеральному Секретарю Ради назви/імена й адреси таких підрозділів або осіб. Генеральний Секретар надає цю інформацію іншим Договірним Сторонам [11]. До даної групи міжнародних правових актів як структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів також слід віднести Міжнародну конвенцію про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин від 27 червня 2003 року, яка встановлює засади обміну інформацією в тому числі в автоматичному режимі задля правильного застосування митного законодавства, а також недопущення, розслідування та припинення

митних правопорушень та для забезпечення міжнародної системи постачання товарів. У Конвенції встановлено, що така інформація вноситься до захищеної централізованої автоматизованої інформаційної системи для митних цілей [13].

Окрім вищенаведених, серед конвенцій як міжнародних договорів України в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі слід назвати такі: Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва від 15 грудня 1950 року, яку було визнано Постановою Верховної Ради України «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року» від 19 червня 1992 року; Митна конвенція, що стосується контейнерів, 1972 року від 2 грудня 1972 року, яка визнана Україною шляхом видання Указу Президії Верховної Ради Української РСР «Про ратифікацію Митної конвенції, що стосується контейнерів, 1972 року» від 26 липня 1976 року; Митна конвенція про тимчасове ввезення приватних дорожніх перевізних засобів від 4 червня 1954 року; Конвенція про процедуру міжнародного митного транзиту під час перевезення вантажів залізничним транспортом із застосуванням накладної УМВС від 9 лютого 2006 року; Міжнародна конвенція щодо співробітництва у галузі безпеки авіонавігації «Євроконтроль» від 13 грудня 1960 року, яку Україна визнала, прийнявши Закон України «Про приєднання України до Міжнародної конвенції щодо співробітництва у галузі безпеки авіонавігації «Євроконтроль» від 26 листопада 2003; та багато інших.

Отже, конвенція являє собою одну з основних форм міжнародного договору України як структурного елемента системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. При цьому, окрім конвенцій, як міжнародні договори України, якими регулюється досліджувана сфера суспільних відносин, слід розглядати міжнародні угоди. Так, провідне місце в системі нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі посідає Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) від 30 жовтня 1947 року, яка визначає, що відносини у сфері торгівлі й економічної діяльності повинні бути спрямовані на підвищення рівня життя, забезпечення повної зайнятості та значного і постійного зростання реального доходу й ефективного попиту, повне використання світових ресурсів і розширення виробництва й обміну това-

рів [14]. Ця міжнародна угода була укладена задля відновлення економіки після Другої світової війни й протягом майже 50 років фактично виконувала функції міжнародної організації, яка нині є Світовою організацією торгівлі [8, с. 149] (укр. – СОТ; англ. – World Trade Organization; WTO). При цьому міжнародними правовими підвалинами заснування СОТ стало прийняття Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року від 15 квітня 1994 року (ГАТТ 1994), яка складалася з ГАТТ 1947 та низки інших міжнародних домовленостей [15]. Як зауважує С. І. Денисенко, який досліджував міжнародно-правові стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі, практично всі митні питання щодо спрощення та гармонізації митних процедур, якими займається СОТ, урегульовані саме ГАТТ 1994 року [16, с. 117]. Більш того, прийняття наведених міжнародних актів розцінюється як найважливіший крок на шляху встановлення єдиної митної вартості товарів.

Окрім наведених міжнародних договорів України, серед угод як структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі слід назвати такі: Угода про передвідвантажувальну інспекцію від 15 квітня 1994 року; Угода про технічні бар'єри в торгівлі від 15 квітня 1994 року; Угода про технічні бар'єри в зоні вільної торгівлі від 20 червня 2000 року; Угода про Правила визначення походження товарів країн, що розвиваються, при наданні тарифних преференцій у рамках Загальної системи преференцій від 12 квітня 1996 року; Європейська Угода про міжнародне перевезення небезпечних вантажів внутрішніми водними шляхами (ВОПНВ) від 26 травня 2000 року; Угода про процедури ліцензування імпорту від 15 квітня 2004 року; Угода про правила визначення походження від 15 квітня 1994 року; Угода про захисні заходи від 15 квітня 1994 року; Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15 квітня 1994 року та багато інших.

Висновок.

Таким чином, міжнародні договори України слід розглядати як один із провідних структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. У такому разі їх сутність може бути розкрита як сукупність міжнародних правових актів, які були укладені й/або визнані обов'язковими у встановленому законодавством порядку Україною

з іншими суб'єктами міжнародного права задля врегулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі. Значення міжнародних договорів України як структурних елементів системи нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі зумовлено тим, що їхня дія спрямована на: 1) встановлення міжнародних засад здійснення митної справи та використання в її межах інформаційних технологій та інформаційних ресурсів; 2) врегулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з використанням інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі в окремо взятому напрямі або декількох споріднених напрямках; 3) визначення правових стандартів, зокрема обміну інформацією між сторонами таких відносин. Роль міжнародних договорів України щодо здійснення ними нормативно-правового регулювання використання інформаційних технологій та інформаційних ресурсів у митній справі важко переоцінити, оскільки саме на їх рівні закріплюються визнані світовою практикою стандарти даної діяльності. А тому все інше вітчизняне законодавство, що регламентує досліджувану сферу суспільних відносин, повинно якомога більше бути пристосовано до таких міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Гергелійник В. О. Правові проблеми становлення та функціонування конституційної юстиції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. К, 1999. 203 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 лист. 1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13. С. 270.
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 лип 1997 р. № 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.
4. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. 576 с.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст. 260.
6. Митна Конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 року : міжнародний документ від 14 лист. 1975 р. Офіційний вісник України. 2007. № 3. Ст. 138.

7. Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП 1975 року) : Закон України від 15 лип. 1994 р. № 117/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 33. Ст. 307.

8. Митна енциклопедія : у 2-х томах. Т. 1 / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. 472 с.

9. Митна енциклопедія : у 2-х томах. Т. 2 / редкол.: І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. 536 с.

10. Про надання роз'яснень щодо оформлення книжки МДП : лист Державної митної служби України від 30 лип. 2004 р. № 25/2-9-19/9485-ЕП. Митний брокер. 2004. № 9.

11. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства : міжнародний документ від 9 черв. 1977 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926

12. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та додатків I, II, III, V, VI, VII, VIII до неї : Указ Президента України від 23 трав. 2000 р. № 699/2000. Офіційний вісник України. 2000. № 21. Ст. 855.

13. Міжнародна конвенція про адміністративну взаємодопомогу у сфері митних відносин : міжнародний документ від 27 черв. 2003 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976_011

14. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) : міжнародний документ від 30 жовт. 1947 р. Українська інвестиційна газета. 2006. № 29.

15. Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року : міжнародний документ від 15 квіт. 1994 р. Офіційний вісник України. 2010. № 84. Ст. 2989.

16. Денисенко С. І. Міжнародно-правові стандарти спрощення та гармонізації митних процедур у сфері міжнародної торгівлі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2015. 287 с.

В статье рассмотрены основные международные договоры Украины в системе нормативно-правового регулирования использования информационных технологий и информационных ресурсов по таможенному делу. Отмечено, что международные договоры Украины следует рассматривать в качестве одного из ведущих структурных элементов системы нормативно-правового регулирования использования информационных технологий и информационных ресурсов по таможенному делу.

Ключевые слова: договор, международный договор, система, нормативно-правовое регулирование, информационные технологии, информационные ресурсы, таможенное дело.

The article deals with the main international treaties of Ukraine in the system of regulatory and legal regulation of the use of information technologies and information resources in the customs field. It was emphasized that international treaties of Ukraine should be considered as one of the leading structural elements of the regulatory framework for the use of information technologies and information resources in the customs field.

Key words: contract, international agreement, system, normative-legal-regulation, information technologies, information resources, customs.